

ПЕНСИОННАТА РЕФОРМА И РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ

ЗОЯ СЛОВОВА, НАЧАЛНИК-ОТДЕЛ
В НАЦИОНАЛНИЯ
ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ



посветено на женгър* измерението на пенсионната реформа в България. Подобни изследвания МОТ вече е реализирала в много от страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ). В светлината на държавната политика за насърчаване равнопоставеността на мъжете и жените във всички сфери на обществения живот, както и в по-широкия контекст на равните възможности за всички, темата е актуална с оглед необходимостта от обществен дебат преди вземане на най-доброто решение по засегнатите проблеми.

Равнопоставеността на половете е понятие, според което всички човешки същества са свободни да развиват личните си способности и да правят избор без ограничения, наложени от ролята/стереотипите по пол. Общоприложимата политика за пола (Gender mainstreaming) означава включване на аспектите на пола във всички политики, програми, практики и процеси на вземане на решения, за да може на всеки етап и ниво на разработване или изпълнение да се прави анализ на въздействието върху жените и мъжете и да се действа в зависимост от резултатите.

МОТ ПРЕДУПРЕЖДАВА

Въз основа на големия и нарастващ брой регионални анализи МОТ предупреждава, че пенсионната реформа в някои аспекти може да има негативно влияние върху жените като група по няколко причини:

□ Вследствие на разликата в заплащането фактически във всички страни от ЦИЕ жените вероятно ще

изгубят пенсионна защита, когато солидарните системи бъдат заместени от индивидуални спестявания;

□ По-ниската пенсионна възраст дава на жените по-малко време за изграждане на пенсия от втория стълб и може също да задържи на по-ниски нива техните пенсионни обезщетения в публичната пенсионна система;

□ Използването на джендър специфични биометрични таблици от частните пенсионни схеми би причинило бъдещи загуби на пенсионна защита, дължимо на по-голямата средна очаквана продължителност на живота на жените;

□ Освен когато пенсионни права са предоставени за майчинство и отпусък за отглеждане на дете, прекъсванията в платената заетост за отдаване грижи в се-

мейството намалява пенсионната адекватност за жените.

ЗАДАНИЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Заданието на извършено изследване визира анализирани въздействието върху мъжете и жените на четири елемента от българската пенсионна система, особено с фокусиране как пенсионната реформа повлиява на равнопоставеността на половете от гледна точка на:

- 1) Възраст за пенсиониране;
- 2) Пенсионни права за периоди извън работната сила за отглеждане на деца;



- 3) Промени в пенсионната формула и последици за нивото на пенсионните обезщетения за жените и мъжете;

- 4) Новата частна пенсионна система, включително коефициент на заместване, права за отглеждане на деца, и прилагане на различни таблици за продължителност на живота за жените и мъжете при установяване размера на пенсионните обезщетения (джендър неутрални спрямо джендър специфични таблици за очаквана продължителност на живота; с други думи - използване на една и съща таблица за смъртност за двата пола или използване на отделни таблици за всеки пол поотделно).

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Основните изводи от из-

следването са следните:

□ Понастоящем в България все още не е приет закон за равнопоставеност на половете, както и не е разработена национална стратегия за постигане на равнопоставеност на половете. По този начин от държавните органи не се изисква да прилагат интегрирания подход за равно третиране на жените и мъжете при разработване и прилагане на всички техни политики, програми, стратегии и актове и по този начин неравенствата по пол и небалансираното представителство на жените и мъжете остават незабелязани или подценявани там, където съществуват. Това означава, че равнопоставеността на половете рядко е призма, през която се анализират съществуващите политики и актове. Чувствителността и знанията по тази тема на експертите в отделните области, както и на вземащите решения, е незадоволителна. Механизмите за осъществяване на обществени консултации по провеждащите се реформи са също недоразвити и поради това множество от неравенствата по признак пол са малко известни на обществеността и много рядко се дискутират.

□ Социалноосигурителното законодателство в България по принцип гарантира „равнопоставеност на осигурените лица“ (чл. 3 от Кодекса за социално осигуряване). Жените все още могат да се пенсионираат по-рано от мъжете, което все още се счита за привилегия и по-благоприятно за тях. Прилагането на анализа по пол на пенсионната реформа обаче откри няколко аргумента, които противоречат на това схващане. Например в резултат на реформата размерът на пенсиите бе обвързан повече с индивидуалния принос към пенсионната система. При това положение жените се оказват в по-неизгодна позиция поради по-малкото време, което те имат за внасяне на осигуровки за пенсия, както и поради по-ниските си доходи и прекъсванията на трудовия си стаж.

□ Формулата за изчисление на пенсиите е неутрална по отношение на пола. Дефакто обаче болшинството от жените получават по-ниски пенсии от мъжете. Това е така по причина, че те получават сравнително по-ниски възнаграждения и натрупват по-малко средства по индивидуалните си партии особено в капиталовия втори стълб, както и

поради прекъсвания на трудовия си стаж по грижи за деца и други зависими членове на семейството. Въпреки че равнопоставеността е гарантирана по принцип от Конституцията на Република България, на практика фактори като професионалната сегрегация на пазара на труда и „стъкления таван“** пречат за равнопоставеността на половете и по отношение на пенсиите.



□ Към настоящия момент българското законодателство не определя изрично какъв вид биометрични таблици (полово неутрални или вземащи предвид различна продължителност на живота на жените и мъжете) да се използват в първия и във втория стълб. Първите пенсии от втория стълб ще бъдат отпуснати през 2020 година и е необходимо да се проведе отворен дебат в обществото „за“ и „против“ полово неутралните таблици. Използването на таблици, които отчитат различната продължителност на живот на жените и мъжете във втория стълб ще доведе до различия в пенсиите на жените и мъжете, тъй като жените статистически имат по-голяма продължителност на живот, което означава разпределяне на средствата по индивидуалните им партии за по-дълъг период, което от своя страна означава по-малък размер на пенсиите им.

□ Съгласно Кодекса за социално осигуряване жените и мъжете не са напълно равнопоставени в правата да отглеждат децата си. Например бащите нямат право да получават обезщетение за

периода до 9-месечната възраст на децата, независимо че те се осигуряват във фонд „Общо заболяване и майчинство“. Това на практика означава, че мъжете законово са изключени от възможността да отглеждат децата си от 3-до 9-месечната им възраст, което отразява един традиционно утвърден стереотип, че те не могат да заместят майката в този период, че все още се говори само за майчинство, но не и за бащинство.

□ Периодите, в които родителите отглеждат децата си, се признават за стаж за пенсия и двата пола привидно са равнопоставени в тази законова възможност. Абсолютната им равнопоставеност е нарушена обаче индиректно. В повечето случаи традиционно жените поемат отговорността да се грижат за децата и другите зависими членове на семейството. Отсъствието им от пазара на труда води до загуба на опит, квалификация и пози-

ции, което от своя страна води до намаляване на доходите им и по-ниски размери на пенсиите им. Тази ситуация може да бъде променена, но единствено ако обществото е информирано за всички особености на пенсионната реформа, а държавата прилага целенасочена политика за насърчаване на равнопоставеността на двата пола във всички области на обществения живот.

ВИДА НА БИОМЕТРИЧНИТЕ ТАБЛИЦИ

Относно дилемата за вида на използваните от частните пенсионни фондове биометрични таблици (джендър специфични или джендър неутрални) ситуацията е следната:

Понастоящем нашето законодателство не предвижда обща таблица за коефициента на смъртност за жени и мъже в допълнителното задължително пенсионно осигуряване. Главните причини са:

- 1) Има различна възраст за пенсиониране, зависеща от пола.

(Продължава на стр. 18)

* Джендър - социален пол/род - различие от културно естество, разлика между отделните категории на жените и мъжете във връзка с желаните черти на мъжествеността и женствеността.

Социалният пол (джендър) е понятиен инструмент, с помощта на който се анализират ролята, отговорностите, ограниченията, възможностите и потребностите на мъжете и жените във всеки контекст. Върху ролята и потребностите на половете оказват влияние класата, възрастта, расата и етническата принадлежност, образованието, културата и религията, както и географската, икономическата и политическата среда.

** „Стъклен таван“ е понятие, изразяващо ситуация, при която, макар че съществува законодателство, прокламиращо равнопоставеност на половете, на практика жените получават по-ниски възнаграждения и пенсии, по-малко присъстват на властови позиции в политическия и стопанския живот и пр. Това показва, че те стигат до невидимото ограничение, наречено „стъклен таван“, което най-добре показва подмолното действие на нагласите и стереотипите.